

KAMU EKONOMİSİ

I

İKT313U

KISA ÖZET

Bölüm 1- Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli

KAMU EKONOMİSİ RASYONELİNİN NEO-KLASİK İKTİSAT AÇIKLAMASI: PİYASA BAŞARISIZLIĞI TEORİSİ

Klasik iktisadi düşünceye önemli bir katkı olarak kabul edilen Neoklasik iktisadi düşünce ise, piyasa ekonomisinin tek başına optimum sağlamaktan uzak olduğunu ve bu nedenle kamu ekonomisine gerek olduğunu açıklamıştır. Neoklasik iktisatçıların, bir diğer deyişle teorik refah iktisatçılarının görüşleri iktisat literatüründe “piyasa başarısızlığı teorisi” olarak bilinmektedir. Neoklasik iktisatçılara, bir diğer deyişle teorik refah iktisatçılarına göre piyasa ekonomisini başarısızlığa uğratan başlıca faktörler aşağıda incelenmektedir.

Tam Rekabet Modelinin Gerçekleştirilememesi

Bilindiği gibi tam rekabet piyasaları, çok sayıda alıcı ve satıcı bulunan, piyasaya giriş-çıkış serbestisi sağlanmış, homojen malların bulunduğu ve bütün piyasa ilişkilerinin açıkta cereyan ettiği bir piyasa modelidir.

Tam rekabet piyasasında fiyat mekanizması yoluyla kaynakların optimal dağılımı için öngörülen şartlar şunlardır:

- Piyasaya giriş ve çıkış serbest olmalıdır. Buna “*serbestlik*” özelliği denilmektedir.
- Piyasada alıcı ve satıcılar kendi aralarında fiyatları ve üretim miktarını etkileyemeyecek kadar sayıca çok olmalıdır. Buna “*atomisite*” özelliği denilmektedir.
- Piyasaya arz edilen mal ve hizmet türleri homojen, yani birbirine benzer olmalıdır. Böylece, piyasada bir firmanın mallarının diğerlerine tercih edilmesi imkanı ortadan kalkmaktadır. Buna “*homojenite*” özelliği denilmektedir.
- Üretim faktörlerinin ekonominin bütün alanlarına kolayca akışı mümkün olmalıdır. Bu şart ise “*akıcılık*”, “*mobilité*” ve “*seyyalite*” gibi kavramlarla ifade edilmektedir.
- Alıcı ve satıcıların piyasada olan bitenlerden haberdar olmaları gereklidir. Böylece bir seçim özgürlüğü sağlanmış olacaktır. Bu özelliğe ise “*saydamlık*” veya “*şeffaflık*” denilmektedir.
- Üreticilerde “*kâr maksimizasyonu*”, tüketicilerde ise “*foyda maksimizasyonu*” düşüncesi ve gayreti bulunmalıdır.

Tam rekabet piyasalarını ulaşılmaması olanaksız bir ütopya haline getiren nedenleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz: İlk olarak, günümüzde piyasalarda haberleşme ve bilgi elde etme olanaklarının farklılığı nedeniyle tam rekabet piyasasının “şeffaf” olma özelliği gerçekleştirilememektedir.

İkinci olarak aynı ihtiyacı karşılamaya yönelik mal ve hizmet türleri arasında piyasada çoğunlukla bir benzerlik söz konusu değildir.

Üçüncü olarak, günümüz piyasalarında mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminde “*tercih özgürlüğü*” hemen hemen hiç yoktur.

Dışsal Ekonomiler

Dışsal ekonomiler kavramı ilk kez iktisat tarihinde Cambridge Okulunun kurucusu olarak kabul edilen ünlü İngiliz iktisatçı Alfred Marshall (1842-1924) tarafından ortaya atılmıştır. Marshall, “*Principles of Economics*” adlı eserinde dışsal ekonomileri şu şekilde açıklamıştır: “*Her hangi bir mal veya hizmet piyasasında endüstrilerin yoğunlaşması sonucunda, endüstriye yeni giren firma, önceki firmaların ortalama üretim maliyetlerinde bir azalmaya neden olur*”. Marshall, bu avantajı dışsal ekonomiler olarak adlandırmıştır.

Dışsal ekonomiler genel olarak pozitif ve negatif dışsal ekonomiler olarak ikiye ayrılabilir. Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz gibi bir firmanın üretim faaliyeti sonucunda, başka birey ya da firmaların fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarının olumlu olarak etkilenmesi durumunda “*üretimde pozitif dışsal ekonomiler*”, olumsuz olarak etkilenmesi durumunda ise “*üretimde negatif dışsal ekonomiler*” söz konusudur. Buna karşın, bir bireyin tüketim faaliyeti sonucunda başka bireylerin olumlu olarak etkilenmesi durumunda “*tüketimde pozitif dışsal ekonomiler*”, olumsuz olarak etkilenmesi durumunda ise “*tüketimde negatif dışsal ekonomiler*” söz konusudur.

Dışsal maliyet nasıl ortadan kaldırılacaktır? Bunun için çeşitli yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Şimdi bunları inceleyelim.

Kaldor-Hicks Yaklaşımı Denkleştirme Ölçütü. Bu yaklaşıma göre negatif dışsal ekonomilerin söz konusu olduğu üretim faaliyetlerinde, dışsal maliyete neden olan firmanın bundan zarar görene “denkleştirici miktar” olarak, üretim faaliyetinden elde ettiği dışsal faydayı karşılık olarak ödemesi gerekmektedir. Kaldor-Hicks yaklaşımı literatürde “*tazmin ilkesi*” olarak da bilinmektedir.

Scitovsky Yaklaşımı: Pazarlık Ölçütü. Kaldor- Hicks yaklaşımına bir alternatif olarak ortaya atılan bir teori de literatürde “*pazarlık ölçütü*” olarak bilinmektedir. Bu yaklaşıma göre pazarlık iki taraf arasında uzlaşma şeklinde olabilir.

Düzenleyici Vergiler. Düzenleyici vergi kavramı ilk olarak 1966 yılında Charles Plott tarafından kullanılmıştır. Plott, yayınladığı makalesinde negatif dışsal ekonomilere karşı düzenleyici vergilerin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonraki dışsal ekonomiler konusunda önemli araştırmalar yapmış olan James Buchanan yayınladığı makalesiyle negatif dışsal ekonomilere karşı düzenleyici vergilerin kullanılması halinde monopol ve tam rekabet piyasalarında refah kazancı ve kaybını geometrik olarak açıklamıştır.

İçsel Ekonomiler

İşletme büyüklüğü veya üretim ölçeğindeki artış nedeniyle firmaların kendi içinde sağladığı olumlu ve olumsuz etkilere içsel ekonomiler (internal economies) adı verilmektedir.

Başlıcalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Firma ölçeğinin artmasıyla firmada iş bölümü gerçekleştirilebilir ve uzmanlaşma sağlanabilir. İş bölümü ve uzmanlaşma sonucu emek kullanımında bir içsel ekonomi ortaya çıkar.
- Firma ölçeğinin artmasıyla birlikte üretimde yeni teknolojinin kullanılması birim başına üretim maliyetlerini azaltır. Bu üretim maliyetlerindeki azalma küçümsenmeyecek düzeydedir.
- Aynı şekilde ölçek büyümesi ile birlikte firmanın pazarlama maliyetlerinde bir azalma görülür.
- Ayrıca büyük ölçekli firmalar daha kolay ve daha ucuz finansman olanaklarından yararlanarak içsel ekonomiler elde ederler.

Kamusal Mallar

Devletin ekonomik rasyonelinin önemli gerekçelerinden biri de kamusal mallardır. Kamusal mal kavramı, ilk kez Kıta Avrupası iktisat ve maliyecileri tarafından incelenmiştir. Bunların başında Ferrara, Maffeo Pataleoni, Enrico Barone ve Ugo Mozzola gelmektedir. Ancak kamusal mallar konusunu bugünkü anlamında ilk ele alan Amerikalı iktisatçı Paul A. Samuelson olmuştur.

Günümüzde hayli geniş bir alanı kapsayan kamusal mallar literatüründeki çalışmalar ışığında kamusal malların genel özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Arzın Siyasal Talepçe Düzenlenmesi. Piyasa ekonomisinde özel malların arzını düzenleyen, bireylerin bu mallara olan taleplerinin toplamıdır.

Bölünebilirlik/Bölünmezlik ya da Tüketimde Rakip Olma/Olmama Özellikleri. Kamusal malların önemli özelliklerinden birisi de “*bölünmezlik*” özelliğidir. Özel mallar, tamamen “*bölünebilir*”, yani tüketimde rakip mallardır.

Dışlanabilirlik/Dışlanamazlık ya da Tüketimden Mahrum Bırakma/Bırakamama Özellikleri. Kamusal malların bir diğer özelliği ise bu malların bir kısmında dışlama ilkesinin geçerli olması, bir kısmında ise bireylerin tüketimde dışlanamaması, bir diğer ifadeyle tüketimden mahrum bırakılamamasıdır.

Kişisel ve Ortak Tüketim. Ortak ya da kolektif tüketim tek bir maldan birden fazla tüketicinin yararlanmasıdır. Ortak tüketime konu mallara kamusal mallar literatüründe “*klüp malları*” adı verilmektedir.

Dışsal Ekonomiler. Kamusal malların bir kısmı önemli ölçüde dışsallık yaratırlar. Daha önce de belirtildiği üzere dışsallık, bir ekonomik birimin üretim ve/veya tüketim faaliyeti sonucunda başka birimlerin fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarının olumlu ve/veya olumsuz yönde etkilenmesidir. Dışsal ekonomilerin kamu ekonomisi yönünden taşıdığı önem, herhangi bir kamusal malın kamu kesimince mi yoksa özel kesimince mi sunulması gerektiğine imkan

ÖZETİ SATIN ALMAK İÇİN TIKLAYINIZ

ve elektrik, su,
n yayını vb.